

Uzun Kulaklı Çöl Kirpileri

Ülkemizde ikisi böcekçil, biri kemirici olmak üzere üç farklı kirpi türü yaşıyor. Bunlardan kent içinde de yaşamaya uyum sağlamış olan tür, hemen hemen herkesin bildiği kirpi (*Erinaceus concolor*). Diğer bir tür güney bölgelerimizde yaşayan, soyu tehlike altında olan bir kemirici olan oklu kirpi (*Hystrix indica*). En az bilinen tür ise uzun kulaklı çöl kirpisi (*Hemiechinus auritus*).

Böcekçil olan uzun kulaklı çöl kirpileri, uzunlukları 12-25 cm kadar olabilen hayvanlardır. Kulakları vücutlarına göre hayli büyük ve uzundur. Bu sayede vücut sıcaklığını kolayca dengelerler (sıcak bölgelerde yaşadıklarından vücut sıcaklığını devamlı azaltmaları gerekir). Sırt kısımlarında 2 cm uzunlukta dikenler vardır. Dikenleri sayesinde yırtıcılardan korunurlar. Ayrıca çok hızlı koşabilirler. Tek olarak yaşarlar. Geceleri aktiftirler, yiyecek aramak için 9 km kadar bir mesafede gezinebilirler. Kurak yerler (çöl, yarı-çöl, bozkır), kayalık ve taşlık alanlar başlıca yaşama alanlarıdır. Bitkilerin, örneğin çalılarının alt kısımlarında, toprağı kazarak yuva yaparlar. Küçük omurgasızlar, çekirgeler, böcekler, küçük yılanlar başlıca besin kaynaklarıdır. Bu nedenle tarım için hayli yararlıdırlar. Uzun kulaklı çöl kirpileri ülkemizde Güneydoğu Anadolu (Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır) ve Iğdır'da yaşar.

Fotoğraflar: Prof. Dr. Bayram Göçmen

Kaynak

Colak, E., Tığit, N., Sözen, M., Özkurt, Ş., "A study on Long-eared hedgehog, *Hemiechinus auritus* (Gmelin, 1770) (Mammalia: Insectivora) in Turkey", *Turkish Journal of Zoology*, Cilt 22, s. 131-136, 1998.

Endemik Geofitler

Günümüzde tüm dünyada doğal olan her şeye ilgi giderek artıyor. Öyle ki ev ve bahçe düzenlemelerinde (kültüre alınmış) doğal türler çok tercih ediliyor. Geofitler olarak gruplandırılan bitki türleri de bunlardan biri. Geofitler soğanlı, yumrulu, rizomlu (kök gövdeli) bitkilerin oluşturduğu bitki grubudur. Yılın büyük bölümünü toprak altında geçirirler. Çok güzel görünüşlü ve ilgi çekici çiçekleri ilkbaharla birlikte açar. Ülkemizde 700 civarında geofit türü bitki vardır. Bunların 160'ından fazlası endemiktir, yani yalnızca ülkemizde bulunur. 40'tan fazla bitki ailesinin geofit türü vardır. Ancak bunların çoğu zambaklar (Liliaceae), nergisgiller (Amaryllidaceae) ve süsengiller (Iridaceae) aileleri içinde yer alır.

Geofitler aynı zamanda ekonomik ve tıbbi değerleri de olan bitkilerdir. İhraç edilen geofitler daha çok doğadan toplanır. Bu durum endemik geofitlerin yanı sıra ender bulunan geofitlerin de soylarını tehlikeye atıyor. İhraç edilecek geofitlerin kültüre alınarak çoğaltılması hem doğal popülasyonları koruyacak hem de ideal standartları karşılayacaktır. Dünyanın soğanlı çiçek üretim alanının % 70'ini Hollanda'nın oluşturduğu düşünülürse, ülkemiz doğal kaynaklarının ne büyük bir potansiyel taşıdığını tahmin etmek zor değil.

Geofitler ekonomik değeri olan, ilgi uyandıran, korunması gereken bitkilerdir. Ancak ülkemizin tüm türleri gibi öncelikle tüm yönleriyle tanınmaları ve tanıtılmaları gerekir.

Fotoğraflardaki mor sümbül (*Bellevalia rixii*) mayıs ayında çiçeklenir. Van ve çevresinde yaşayan endemik bir bitkidir.

Fotoğraflar: Prof. Dr. Kazım Çapaç

Kaynaklar

Karagüzel, Ö., Kaya, A. S., Aydın, K., Doğal Çiçek Soğanları Geofitler, (T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü (<http://www.batem.gov.tr/>))

Denizaltı Kanyonları

Türkiye denizleri farklı jeolojik oluşumları barındıran, geniş bir jeomorfolojik yelpazeye sahiptir. Tarih boyunca devam eden tektonik hareketler ve bazı kıyı bölgelerimizdeki kayaçların kolay eriyebilir yapıda oluşu değişik tipte jeolojik yapıların oluşmasına neden olmuştur. Deniz mağaraları, deniz yığınları, falezler, deniz kemerleri, yalıtışları, kumtaşları bunlardan bazılarıdır. Bunların yanı sıra denizaltında oluşan jeolojik yapılar da vardır. Bunlar arasında denizaltı düzlükleri, denizaltı dağları ve tepeleri, denizaltı sırtları, derin kenar çukurları, derin deniz depoları, şelfler, kıta yamaçları, denizaltı vadileri yani denizaltı kanyonları sayılabilir. Denizaltı kanyonları ya da sualtı kanyonları olarak bilinen oluşumlar en ilginçleridir.

Denizaltı kanyonlarının nasıl oluştuğu ile ilgili çeşitli görüşler var. Denizaltı kanyonları sualtı kökenli ya da karasal kökenli olabilir. Sualtı kökenli görüşe göre akarsu ağızlarındaki, yüzer maddelerle yüklü sular denize karıştıktan bir süre sonra çöker, ancak yavaş yavaş hareket etmeye devam eder. Eğimli yerlerde aşağıya doğru hareket ederken, zemini aşındırarak kanyonları ya da geniş vadileri oluştururlar. Karasal kökenli görüşe göre, denizaltı kanyonları ilk olarak karada oluşmuş kanyonlardır. Sonra tektonik hareketle ya da deniz seviyesinin yükselmesiyle su altında kalmışlardır. Kıyı kesimlerinin su altında kalması "kıyıların boğulması" olarak da bilinir.

Not: Denizaltı kanyonları aynı zamanda dik yamaçlı denizaltı vadileridir. Denizaltı vadileri sığ yerlerden başlayıp 2000-3000 metre derinliğe kadar uzanabilen, çok büyük jeolojik yapılarıdır.

Fotoğraflar: Tahsin Ceylan

Kaynaklar

Bird, E., Coastal Geomorphology An Introduction Second Edition, John Wiley & Sons Ltd, 2008.
Erinç, S., Jeomorfoloji II, Der Yayınları, 2010.

Tarih Öncesi Anadolu'nun

Dev Seyikleri

Tarih öncesi Anadolu'nun biyoçeşitliliđindeki
yolculuđumuz devam ediyor.
Bu defa Yarımburgaz Mağarası'ndayız.

Yarımburgaz Mağarası İstanbul'un Avrupa yakası sınırları içindedir. Mağara içindeki buluntular, mağaranın tarih boyunca değişik zamanlarda hem insanlar hem de vahşi hayvanlar tarafından kullanıldığını gösteriyor. Yapılan kazılarda ayı, tilki, kedi, köpek, panter, yarası, at, yaban keçisi, dağ keçisi, bizon, ceylan, geyik, küçük kemiriciler, tavşan gibi çok sayıda hayvana ait fosiller bulunmuş. En çok ayı (*Ursus danieri*) fosiline rastlanmış. Ama en ilgi çekici olanın, yaşamış en büyük geyik olarak kabul edilen dev geyik (*Megaloceros sp*) fosili olduğu kabul edilebilir.

Dev geyikler, Pliosen'in (5,32 milyon-1,81 milyon yıl önce) sonlarından Pleistosen'in (1,81 milyon-10 bin yıl önce) sonlarına kadar olan dönemde yaşamıştır. Türün bilimsel adı olan *Megaloceros* sözcüğü Yunancada "büyük boynuzlu" anlamına gelir. Omuz yükseklikleri 210 cm kadar olan dev geyiklerin boynuzları 365 cm kadar olabiliyordu. Son buzul çağının en önemli otçul hayvanları arasındaydı. Elde edilen fosillere göre Avrupada ve Asyada çok geniş bir alanda yaşamış oldukları tahmin ediliyor.

Çizim : Ayşe İnan Alican

Kaynaklar

- Lindenau, C., "Middle Pleistocene bats (Mammalia: Chiroptera) from the Yarımburgaz Cave in Turkish Thrace (Turkey)", *Eiszeitler und Gegenwart*, Cilt 55, s. 122-148, 2005.
- Arsebuk, G., Howell, F. C., Özbaşaran, M., Yarımburgaz "1988", XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I. T. C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 1989.
- Petrie, M., "Intraspecific variation in structures that display competitive ability: large animals invest relatively more", *Animal Behaviour*, Cilt 36, s. 1174-1179, 1988.